

Fig. 1. Gurreby. Ydre, set fra nordøst.

Aa. RI. 1943

GURREBY KIRKE

LAALANDS SØNDER HERRED

Kirken var indtil 1634 *anneks* til Skovlænge, 1634—92 til Ryde, 1692—1842 til Skovlænge-Søllested og siden atter til Skovlænge¹. Om forslag til dens nedbrydelse se ovenfor under Skovlænge (s. 417).

Kirken tilhørte efter reformationen kronen, indtil den i 1689 med Øllingsøgaard blev tilskødet fru Margrethe Gedde, enke efter vicekansler Holger Vind². Den kom siden under Gammelgaard, blandt hvis ejere nævnes Fr. v. Lützwow, der lod kirken »renovere og pryde« (sml. kalkmaleri s. 435). Kirken forblev under Gammelgaard — også i den periode, denne tilhørte staten³ — indtil den i slutningen af 1800'rne kom under Klintholm på Møn. Den overgik til selveje 1913.

Om det til kirkens opførelse knyttede *sagn*, se under Skovlænge (s. 417).

Kirken ligger ikke i nogen by, men på en lille højning i det åbne landskab.

Kirkegården, der vist aldrig er udvidet, er på alle sider hegnet af en munkestensmur på kampestenssokkel, afdækket med vingeteg; kun på et lille stykke af vestsiden er der kampestensdige. I det sydøstre hjørne er der en portal med falset rundbue.

Kirken består af romansk kor og skib og gotisk våbenhus, alt af røde munke-

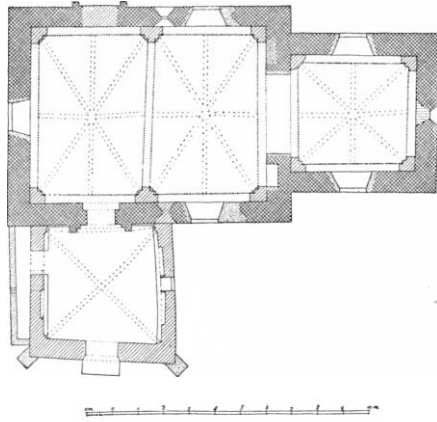

Fig. 2. Gurreby. Plan. 1:300. Målt af Knud Iversen 1943.

sten i munkeskifte, samt en tagrytter af bindingsværk over vestgavlen fra 1797. På kirkegården har tidligere stået en tømret klokkestabel (præsteindb. 1755).

Den romanske kirke er muret på en syld, som delvis består af flækkede kampesten.

Koret har høj sokkel med to fremspring, øverst en skråkant, nederst en kvartrunding. Østgavlen har et højsiddende, rundbuet, smiget vindue med fremspringende, afrundet sålbænk. Rundt om buestykket løber et savskifte med meget skæve tænder, der fra begge sider vender æggen opad. I højde med savbuens top sidder på hver side et stykke savskifte under en frise af en enkelt række snedstillede sten og derover fem savskifter med varierende mellemrum; i gavltoppen et græsk blændingskors, mellem dette og øverste savskifte er stående siksak-muring. Langs taglinien ligger et savskifte. Koret har gavlkonsoller af fem afrundede udkragninger, men ingen gavlkam. På nordre langmur sidder en gesimsrest bestående af et savskifte over et svagt fremspringende tandsnit med afrundede tænder; derover sugfjæl.

Skibet har skråkantsokkel i samme højde som korets, det rundede led er vistnok forsvundet med en senere indhugning af kampesten. Soklen går ikke om på gavlene. Østgavlen har lidt over rejsehøjde på hver side en stump svagt fremspringende tandsnit med afrundede tænder samt savskifte langs taglinien. Svagt markerede gavlkonsoller, men ingen gavlkam.

Sydsiden har på midten bevaret et tilmuret, romansk vindue, der har haft fremspringende, afrundet sålbænk. Vinduet sidder for tæt under gesimsen, til at der kan have været plads til et omløbende savskifte. Det kan ikke ses, om der øst for dette har været et vindue ligesom på nordsiden, idet der på dette sted har været udhugget for et stort, kurvehanksbuet vindue, inden det moderne, spidsbuede vindue er indsat. Sydportalen (fig. 3) er stadig i brug,

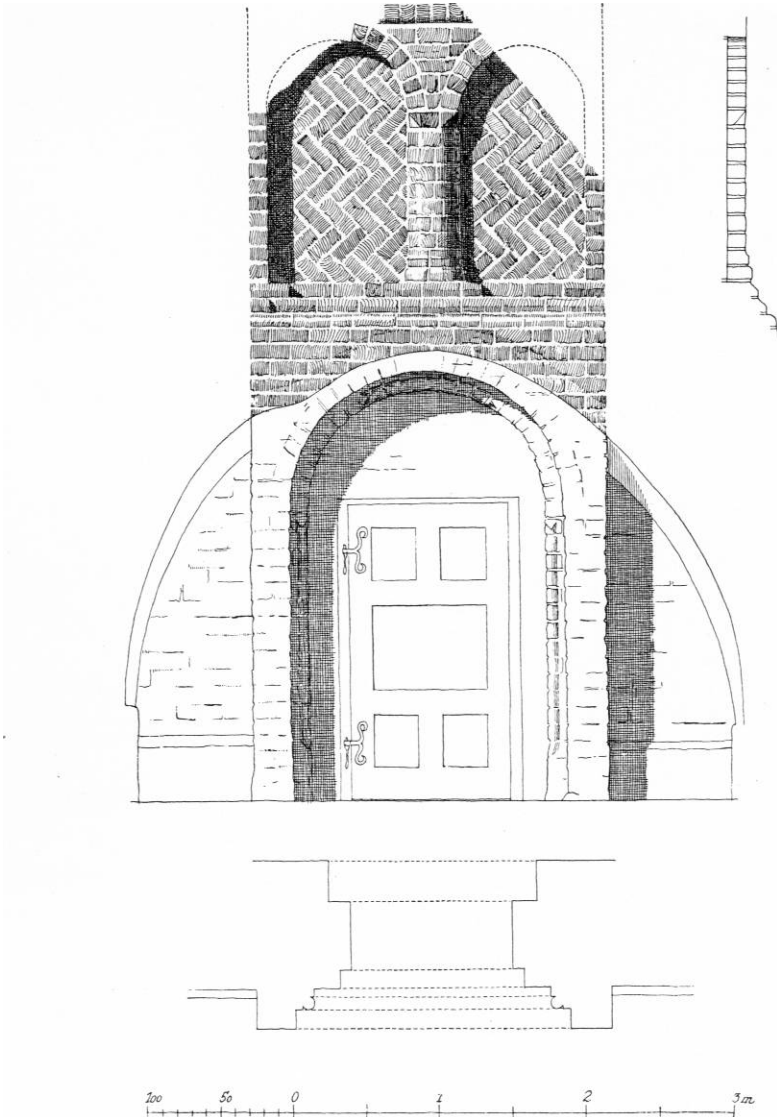

Fig. 3. Gurreby. Sydportal. 1:50. Målt af Erik Lerbech Sørensen 1943.

omend de indre led er afhugget (syn 1870). Den står i et kraftigt fremspring, som over portalbuen har en tilbagetrækning af to skråkanter over en kvadrant-runding og derfra løber op i gesimsen. Den falsede portalåbning har i hver side en rundstav, der i sokkelhøjde løber af med en spids tå på rektantet base og i vederlagshøjde har trekantkapitæl. Den tilsvarende bue har i toppen et stykke rundstav afsluttet i hver ende med et trekantkapitæl. Indvendig står portalen i fladt spærstikspejl. Over portalindfatningens tilbagetrækninger er

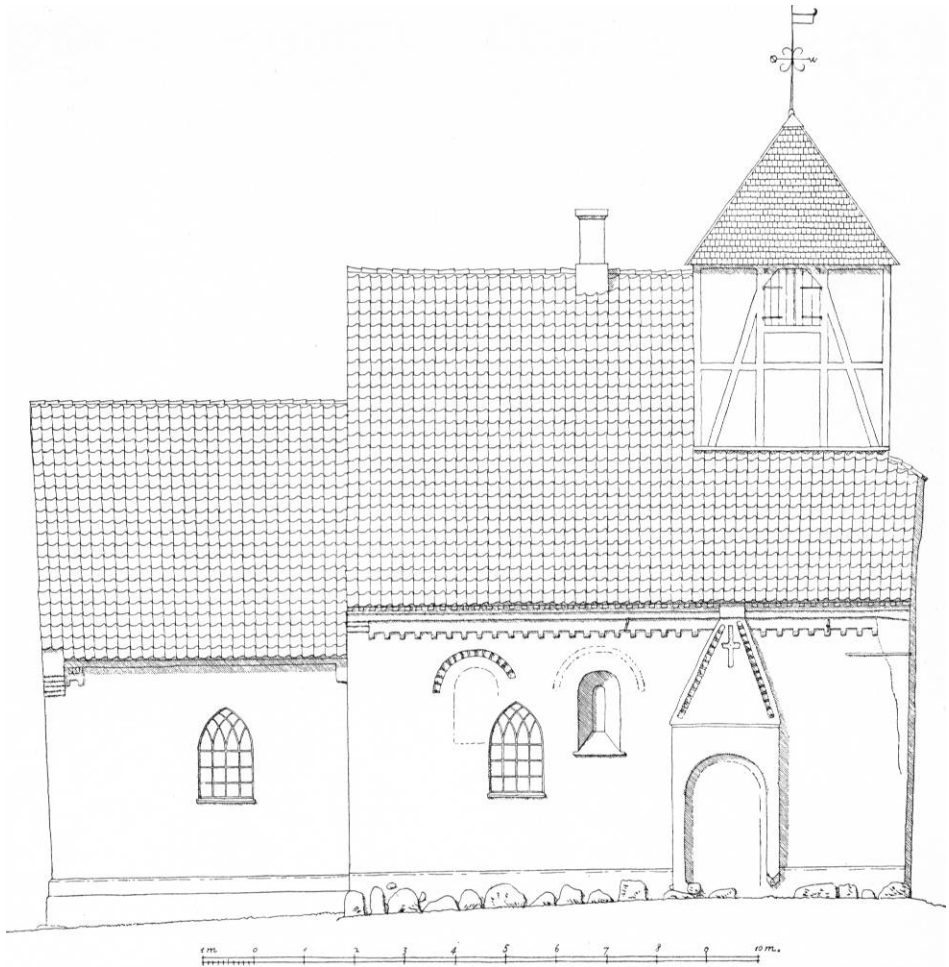

Fig. 4. Gurreby. Nordsiden. 1:150. Målt af Knud Iversen 1943.

en smukt muret halvsøjle i en blændingsarkade af to rundbuer, hvis siksakmurede bund ligger længere tilbage end skibets murlinie. I arkadebuerne er hver anden sten sortbrændt. Detaillerne er meget omhyggeligt udført. Sydsiden har under gesimsen en buefrise muret af krumme sten på kvadratiske konsoller, hvoraf de fleste er profilerede med vandrette eller lodrette rundstave. I den vestlige del har en eller måske to konsoller form af mandehoveder. Over buefrisen ligger et skævt savskifte og derover et svagt fremspringende rulskifte med rundet underkant.

Nordsidens østre, romanske vindue er bevaret tilmuret (fig. 4-5); det har om-løbende savskifte som østgavlens. Vest derfor sidder et romansk vindue utilmuret, men indvendig dækket af en gotisk hvælvingspille. Det har svagt fremspringende lysningssten, men intet spor af rude. Sålbenken er muret af

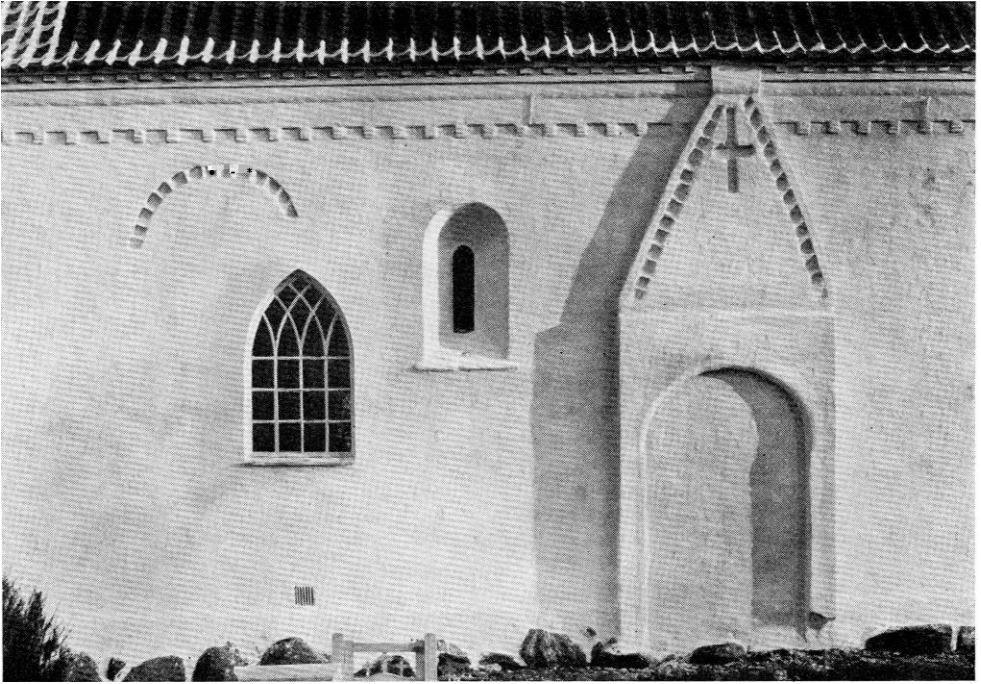

Fig. 5. Gurreby. Detail af nordsiden med portal og vinduer.

Aa. RI. 1949

sten på fladen og har fremspringende rundkant. Det er ikke udelukket, at disse vinduers sålbænke på midten har været understøttet af slanke halv-søjler udspringende fra soklen. Det vestlige vindue har på indersiden et krumt løberskifte omkring stikket, udvendig er det tilsvarende savskifte udmuret.

Den gotisk tilmurede nordportals ydre rundbue har afrundet kant og står på retkantede false, i det næste led er forholdet det omvendte (fig. 4-5). Portalen står i et lille fremspring, der over portalbuen har en skråkantaafdækket tilbagetrækning under en stejl trekantgavl med et blændingskors under en udkraget blok i toppen og savskifter langs skråfladerne. Nordsidens gesims består af et svagt fremspringende tandsnit med næsten kvadratiske tænder profilerede med vandrette riller, derover et rulskifte med rundet underkant. Øverst et moderne gesimsled.

Vestgavlen har lidt over rejsehøjde et svagt fremspringende tandsnit med afrundede tænder. Ellers er gavlen glat. Den er afbrudt i halv højde og af-dækket med tagsten op mod tagrytteren.

I *det indre* (fig. 6) ses syd for den moderne udvidede, spidsbuede korbue en rundbuget alterniche. En tilsvarende på nordsiden angives at være dækket af prædikestolen. Korets overmure har rygskårne fuger under et pudslag. Gavl-trekanternes indersider har udglattede fuger og står upudsede. På skibets

Fig. 6. Gurreby. Indre, set mod øst.

G.K.K.1949

overmure kan de samme forhold iagttages; her ses desuden i rejsehøjde et fladskifte i polsk forbandt med huller for skråkonsoller af Gloslundetype (s. 356).

Ændringer og tilføjelser. I kor og skib er i gotisk tid indbygget ottedelte hvælv uden overribber, men med sømme langs gjord- og skjoldbuer. I skibets sydøst-hjørne går vægpillen delvis ind i alternichen. Skibets vægpiller har vederlagsbånd.

Våbenhuset er bygget på syld af tildels meget store kampesten, der står fliseagtigt op i murfladen. Sidemurene har gesims af tre små udkragninger. Sydgavlen har lige over den moderne udvidede dør et skævt savskifte, der til begge sider ender ved to små, rektangulære blændinger. Over savskiftet tre spidsbuede højblændinger, den midterste med en lille luge. Gavlen har en skæv toptinde. Indvendig har hver langvæg to små, fladrundbuede nicher over murede bænke. Rummet er dækket af et samtidigt krydshvælv uden overribber; vægbuen mod skibets mur løber på begge sider af på portalfremspringet. På våbenhusets vestside er i 1943 bygget et smalt udhus, der står i forbindelse med våbenhuset ved en dør i den nordvestre niche. Ved samme lejlighed er en nyere glug i vestsiden tilmuret, og en rund glug er indsat i østsiden. Endvidere fik sydgavlen små, diagonaltstillede støttepiller.

Tagrytteren er af egebindingsværk fra 1797; den er nu udvendig pudset på hønsetråd. Årstallet er indskåret på klokkebjælken. Den temmelig klodsede, næsten terningformede bygningsdel har glamhuller til tre sider, smal, skrå

sugfjæl og pyramidetag dækket med spån. Vindfløjen er uden inskription. Det var dårligt håndværk, der var præsteret ved tagrytterens opførelse, og klager over dens brøstfældighed begyndte få år efter (syn 1809, 1816, 1838).

Tagværket over koret er af spinkel eg med (fornyet) spærfod med stiver og enkelt hanebånd. I spærene er spor efter svalehaleblade fra spinkle skræstivere til bjælkerne før hvælvingens indbygning. Med undtagelse af kippen mangler alle samlinger trænegler og er sikrede med jernspigre. Nummereringen er øksehuggede streger, som dog måske stammer fra et reparationsarbejde. Skibets tagværk er af svær eg og har spærsko med stiver, der binder ned på murens inderside, dobbelte hanebånd og svære kryds. Våbenhusets tagværk er nyt.

Kirken, der har stået med røde mure, da våbenhuset blev opført, er nu hvidkalket og hængt med vingeteg. Gulvet i kirken består af sorte og hvide fliser, i våbenhuset af ølandssten.

G. K.K. 1946

Fig. 7. Gurreby. Alterstage (s. 437).

(†) KALKMALERIER

I alle kirkens hvælv er der under hvidtekalken fundet rester af kalkmalerier fra to perioder. Ved en prøveafdækning 1910 fremkom der på østkappen i skibets østhvælv et billede fra midten af 1400'rne med motiv fra kongernes tilbedelse. Mellem gavlstolperne i et overdækket skjul sidder Maria med barnet på skødet. Kongerne, der er stillet op efter alder, frembærer deres gaver. Den ældste, som har blottet sit hoved, løfter knælende låget af et højt, bægerformet gemme fyldt med pengestykker, den næste har et lille monstranshus og den yngste et stort drikkehorn på fod. Mens de to af kongerne bærer fodlange dragter, er den yngste iført en kort kofte, snabelsko og lavtsiddende bælte med nedhængende bjælder. Mellem figurene lange, slyngede bladranker. Maleriet er overvejende holdt i rødlige farvetoner. I kappens søndre side fandtes rester af et billede forestillende omskærelsen eller fremstillingen i templet.

I samme hvælv fandtes i nordre kappe oberst Frederik Lützwow og hustru Dorothea Magdalena von Harstals våben og initialer samt årstallet 1708.

Fig. 8. Gurreby. Dåbsfad (s. 438). G.K.K.1946

Svarende hertil stod i søndre kappe indskriften: »Anno 1708 haver kirckens patron den høyædle og vælbaarne herre, herr Obrist Friderich Lytzou herre til Gammelgaard, Lundtzgaard og Jershawe, med sin høyædle ov(!) welbaarne frue, fru Dorothea Magdalena von Harstal ladet kircken renovere og pryde tillige med de andre kirckens ornamenten. Gud til ære kirken til zirat. 1708.«

I våbenhusets hvælv var langs ribbernes yderkanter malet smalle grå og rødgule striber.

De fremdragne malerier blev atter overkalket.

INVENTAR

Alterbordet dækkes af panel. Ang. †sidealtre, se s. 433.

Alterbordspanel, i renaissance, fra o. 1600. På forsiden fire fyldinger med renaissanceprofiler, på nordsiden halvanden og på sydsiden kun een fylding, resten skjules af altertavlens underbygning.

Den oprindelige staffering på kridtgrund er for største delen bevaret. Panelets forsides og nordsiden har kun været bemalede på nedre halvdel, idet den øvre sikkert har været skjult af et alterklæde. Fyldingerne har indenfor en afstregt ramme en fra felt til felt varierende ådring med rødt på okkergul grund, mens listerne er dels terrakotta, dels gule og grønne. På sydsiden, hvor

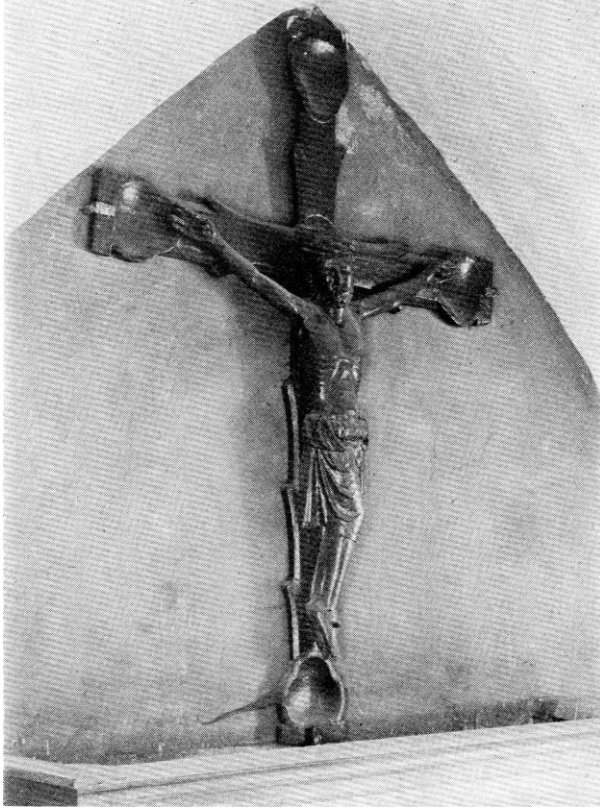

Fig. 9. Gurreby. Korbuekrucifiks (s. 438). P.N. 1917

stafferingen går helt op, er i fyldingen malet en arkade med perspektiviske kapitæler og bueslag.

Altertavlen er et relief af Kristus i Emaus af C. V. Bissen⁴.

†*Altertavle* fra 1517. En kostbar, forgyldt fløj altertavle³ med billedhuggerarbejde forestillende Maria med barnet omringet af apostlene og andre helgener, hvorunder læstes et citat fra Højsangen: »Tota pulchra es amica mea. An(n)o D(o)mi(ni) MDXVII.« (»Du er fuldendt fager, min veninde. I Herrens år 1517«)⁵.

Alter sølv. Kalk, skænket 1693, svarende til Skovlænges (s. 423) og med samme våben og initialer samt stempler rimeligvis for Peter von Brockhusen, Nakskov (Bøje s. 298). Samtidig *disk* med cirkelkors.

Vinkande fra o. 1850, sort, af københavnsk porcelæn.

Alterstager (fig. 7), fra o. 1650, 40 cm høje. Stor, tung fod med hulstave mellem vulster, slankt, balusterformet skaft og flad lyseskål.

Døbefont, romansk, af flammert granit. Firkantet fod med hjørnerne omsluttet

Fig. 10. Gurreby. Prædikestol (s. 438). O. N. 1946

af lodret tovstav mellem to mindre samt keglestubformet skaft med tovstav under kummen, der er glat med skrå sider. Indre tv. 42 cm.

Dåbsfad (fig. 8) fra 1626 af nederlandsk arbejde, 54 cm i tv. I bunden drevet og graveret fremstilling af Isaks ofring indrammet af ranke og versalindskriften: »Vreest Godt ond erhovt syn gebodt. Sol Deo gloria 1626« (»Frygt Gud og hold hans bud. Gud alene æren«). Rand med dobbelt bort af drevne spidsovale og rudeformede bosser.

Dåbskande af tin, nyere.

Korbuekrucifiks (fig. 9), ungotisk, fra slutningen af 1200'rne. Af den 82 cm høje figur er kroppen set frontalt, mens benene er drejet i profil og fødderne overlagte. Hovedet hælder kun let mod højre, tornekrone er snoet, armene skråt strakte og lændeklædet knælangt med vulst foroven. Fladt, samtidigt korstræ med grenstumper og trepas for enderne. Ny mørkebrun staffering. På korets østvæg.

† *Kor gitter*. 1818 omtales stakitlågerne mellem kirke og kor (syn).

Prædikestol (fig. 10), tidligere anbragt som lektoriestol, i renaissance, af type som Maribo prædikestol fra 1606 (s. 66), men et enklere arbejde, signeret CLS

og nærmest beslægtet med Søllested prædikestol, der er malet 1605 (s. 413). Den består kun af tre fag smykkede med beslagværk; men i modsætning til de ovenfor nævnte arbejder med glatte svikler i storfelterne. Hængestykkerne er adskilte på hjørnerne, og det midterste og største bærer signaturen.

Nyere grøn staffering med guld og hvidt. Ifølge *†*indskrift skal stolen have båret giveren Jens Jacobsen Riber og hustru Anne Dues navne og årstallet 1634, rimeligvis hentydende til en staffering (præsteindb. 1755). Stolen står nu i nord-østre hjørne af skibet over det øverste stolestade, men sad endnu 1856 på en opsats, som adskilte kor og kirke (syn).

Stolestaderne har nye gavle, men rygpanelerne er fra forskellig tid, de fleste rimeligvis ung-renaissance. Østpanelet i nord under prædikestolen har kanelerede rammestykker fra renaissancen. Indgangspanelerne med barok-profilerede fyldinger og skællagte skiver på rammestykkerne er samtidige med herskabsstol nr. 2.

Herskabsstole. 1) Den østligste stol på nordsiden stammer ifølge sin stil fra Jørgen Ringnis' værksted, sml. præstestol nr. 2 i Ryde (s. 400) og altertavle fra 1637 i Nørre Vedby (Falsters nørre hrd.). Gavlene har to laurbærkransede hermer, den ene med velvoksen moustache, under æseløreformede volutkaptæler. Skafter med roset og draperi og postament af vrængemaske. Frise med enkelt triglyf under tandsnit og i gavltoppene et stærkt fremspringende diademhoved i bruskværk. Døren har en arkadefylding opløst i bruskværk og derunder tandsnit samt en mindre oval, forkrøbbet fylding. Øverst et bruskværks topstykke over en konsolliste. Nyere grøn staffering med guld.

2) Den østligste stol på sydsiden, fra slutningen af 1600'rne. Gavle med skællagte halspilastre på postament med diamantbosser og øverst topstykker med volutter. Dør med stor fylding og tandsnitgesims. Sidepanelerne har fyldinger adskilt af rammestykker med skællagte skiver. Stafferet som nr. 1. I kirkens sydside.

Skab, gotisk, af eg med oprindeligt, fliget låseblik og nøgle. Indmuret i kirkens nordmur.

Pulpituret er nyt. Et *†pulpitur* i skibets vestende nævnes 1804; 1856 forlanges det fjernet (syn).

Pengeblok af jernbunden eg, anskaffet 1819, da den gamle *†blok* var rådden (syn). På kirkeloftet.

†Lysekrone, seksarmet, men 1838 adskilt og beskadiget⁶.

Klokker. 1) 1640. Versaler over buefrise: »Fru Dorete Munck til Sødal 1640«. Derefter en hånd. På legemet Munk-våben. Hankene har tovstave. Tvm. 39 cm.

2) 1820, støbt af I. C. og H. Gamst, København 1820. Akantusbort mellem perlesnore over indskriften. Tvm. 82,5 cm. Omstøbt af *†klokke* nr. 2 i omtrent samme størrelse (syn).

Klokkestolen har indskåret: »Anno 1797«.

†*Klokker*. 1) På fire skippund, otte lispund (704 kg). Afleveret ved klokkeskatten 1528.

2) 1619 med følgende indskrift: »Anno 1619 Gurrebye klokke, hr. Jens Jacobsen Riiber, sognepræst sammesteds, Peder Jeppesen og Niels Degn, kirkeværgere« (præsteindb. 1755). Klokken var revnet 1818 (syn) og omstøbt 1820.

GRAVMINDER

Gravsten. 1625—50. Rimeligvis over præsteægtepar, da stenen oprindelig lå foran alteret⁷. Bevaret er en dobbeltkartouche med maske og det reliefhugne Jesumonogram i hustruens skjold, mens mandens er borthugget, da stenen 1697 blev overtaget af Chrestofher Wulf, tidligere apoteker i Ottense, død i Wolshaug 5. okt. 1650, 43 år gammel og Mads Clemenssen, herritsfouged

i synder herrit, som boede og døde i Wolshaug 11. marts 1695, 77 år gammel. Stenen er lagt af deres ægtefælle Maren Eriks Datter Helmers 1697. Blåsort skånsk eller bornholmsk marmor, 209 x 132,5 cm med fordybde og forgyldte versaler i svagt forsænket felt på stenens øverste halvdel. Derunder kartoucheskjoldene, det ene med Maren Eriksdatters sammenskrevne initialer. I skibets nordvæg.

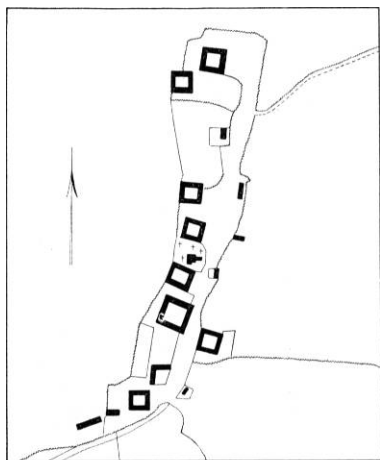

Fig. 11. Gurreby 1786.

KILDER OG HENVISNINGER

Synsprotokoller 1803—61 (stiftsøvrighedsarkivet, LA), 1861—80 (bispens arkiv, Nykøbing F.). — Fortegnelse over Gurreby kirkes inventar 11. april 1838 (Gammelgaard godsarkiv, Maribo stiftsmuseum). — Museumsindberetninger af Kr. Boock 1876, J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1877, Eigil Rothe 1910 (kalkmalerier), P. Nørlund 1917, Aa. Roussell 1943, O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1946.

S. Abildgaard: Notesbog I. 1754. S. 50 (NM). — M. Clemmensen: Notesbog III. S. 65 f. (NM).

¹ J. Friis: Laaland-Falster I, 254, jfr. Rørdam: Kirkelove III, 229 og Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 459.

² Kronens Skøder III, 17. ³ Larsen: Laaland Falster I, 203. ⁴ Weilbachs Kunstnerleksikon, 2. udg. I, 111. ⁵ S. Abildgaard: Notesbog I, 50. ⁶ Gammelgaards godsarkiv. ⁷ Haugner: Sønder Herred, s. 124.